

TUĞÇE ERSOY CEYLAN

İsrail'de Çatışan Kimlikler Filistinliler ve Yahudiler

Tuğçe Ersoy Ceylan

İstanbul, Küre Yayınları, 2020, 279 Sayfa, ISBN: 978-605-7646-38-5

Merve SAVAŞ*

Teopolitik savaşların verildiği Filistin, üç semavi din içinde önem arz etmektedir. Müslümanlar, Hristiyanlar ve Museviler için dini bir merkez olarak kabul edilen bu kutsal şehir adına, Avrupa da ve diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye de değerli eserler kaleme alınmaktadır. Nitekim son zamanlarda Türkiye’de de yapılan saha araştırmalarında gözle görülür bir artış olduğu fark edilmiştir. Böylece alana yapılan katkıların umut vaat edici olduğu ortaya çıkmaktadır. Öyle ki yerli ve yabancı araştırmacılar konu üzerine eğilim göstermekte ve globalleşen dünya düzenine bu şekilde katkı sağlamaktadır. “Yazı güçtür” ifadesinin izinden giden kimi araştırmacılar konuya tarihsel perspektiften bakarak katkı sağlarken, kimi araştırmacılar ise uluslararası teoriler bazında konuyu doğrudan ele alarak araştırma sahasına ışık tutmaktadırlar. Filhakika, Kudüs yazı dizisi serüvenine bir yeni eser de Dr. Tuğçe Ersoy Ceylan tarafından kazandırılmıştır. Bu eser, Filistin ve İsrail çatışmasında özelde “ulus ve kimlik” genelde ise “toplumsal güvenlik inşası” üzerine kaleme alınmıştır. Ersoy’un da eserinin giriş bölümünde ifade ettiği üzere bu çalışma İsrail vatandaşı Filistinliler ve Yahudiler arasındaki ilişkiler ile Filistin mensubu bireylerin ikili ilişkileri üzerine bina edilmiştir¹. Kitabın analizi süreç takibi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Eser üç bölümden mütevellittir. Birinci bölüm, Teorik ve Analitik Çerçeve: Toplumsal Kimlik ve Kimlik Güvenliği, majör yapıda ele alınmıştır. İkinci bölüm Araplar ve Yahudiler: Filistin’de Toplumlararası Güvenlik İkileminin Doğuşu (1882-1948) başlığı altında irdelenmiştir.

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yüksek Lisans, mervesavas66@gmail.com

¹ Tuğçe Ersoy Ceylan, *İsrail’de Çatışan Kimlikler Filistinliler ve Yahudiler*, İstanbul, Küre Yayınları, 2020, s.10.

Üçüncü başlık ise İsraili Filistinliler ve İsraili Yahudiler: 1948 Sonrası Kimlik Çatışmasının Derinleşmesi olarak verilmiştir.

Eserin giriş bölümünde İsrail’de toplumsal güvenlik dilemmasının varlığı incelenmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde sosyal inşacılığa göre devlet statüsü ele alınmıştır. Yazar bu bölümde kimliğin tanımlanması konusuna değinerek toplumsal kimliğin gruplar arasındaki ilişkilerini incelemiştir. Ayrıca Uluslararası İlişkilerde Çatışma: Güvenlik İkilemi başlığında bilhassa alana önemli katkı sağlayan “*Thomas Hobbes’un Leviathan (1651), Reinhold Niebuhr’un Moral Man and Immoral Society: A study in Ethics (1932)*” adlı eserlerini inceleyerek çalışmada örnek olarak kullanmıştır. Toplumsal güvenliği ise Kopenhag Okulu, Aberystwyth (Welsh) okulu ve Paris okulu üzerinde durarak anlatmıştır. Sonrasında Toplumlararası Güvenlik İkilemi başlığına da değinen yazar, bu konuyu *Muğlaklık, Belirsizlik, Cepheleşme, En kötüyü Varsayma, Etki-Tepki Süreci* üzerinden incelemiştir.

Kitabın ikinci bölümünde Araplar ve Yahudiler arasında gerçekleşen çatışmanın tarihsel boyutu ele alınmış, bölgede yaşananların politik arka planından söz edilmiştir. Bilhassa bölgede Osmanlı Devleti’nin 1864 ve 1871 Vilayet Nizamnameleri ile değişiklikler yaptığı ve bu değişiklikler akabinde, 1872 tarihiyle birlikte Yafa, el-Halil, Gazze ve Birşeba da otuz yedi köy ve beş bedevi aşiretini de kapsayan Bağımsız Kudüs sancağının meydana getirildiği önemle arz edilmiştir.² 19. yüzyılın son çeyreğinde bölgeye gelen ilk göç dalgasının Yahudi göçü olmadığı, aksine bölgede yaşayan bedevi nüfusunun Ersoy’un araştırmaları neticesinde 20.000 ve 30.000 bin olarak belirlendiği ortaya konulmuştur. Nitekim kitapta Kemal Karpat’ın Osmanlı Devleti’nin 1881 tarihli nüfus kayıtlarından çıkardığı rakama da yazar yer vermekteydi. Bununla birlikte, bölgede toplam nüfus 425.966 idi ve nüfusun 371.969 u Müslüman nüfusunu oluştururken 9.187 sini Yahudi nüfusu takip etmiş 44.180 kişi ise Hristiyan ve yabancı uyruklu olarak tarihe not düşülmüştür³. Rakamsal değerler üzerinden bölümü devam ettiren Ersoy, bölgenin coğrafi yapısını ele alarak çalışmasını sürdürmüş ardından bölgenin ekonomik boyutunu da derinlemesine incelemiştir.

Bilfiil, Filistin’e Osmanlı Devleti tarafından yapılan reform çalışmaları neticesinde 1858 yılında arazi kanunnamesi çıkarılmıştır. Bu sebeple de bölgede bulunan toprak sahipleri ellerinde ki arazileri kaybetme ihtimaliyle karşı karşıya kalmıştı. Yazar, çalışmada 1867’de çıkarılan İstimlak-ı Emlak Nizamnamesiyle gayrimüslimlere toprak satın alma yolunun açıldığını ifade ederek, bölgeye gelen Yahudi göçlerinin Filistin’e nasıl yerleştiklerini incelemiştir. Daha sonra yazar 1858 yılına kadar Filistin’de herhangi bir toprak düzenlemesi olmayıp arazi üzerinde vatandaşın özel bir hak iddia edemeyeceği konusuna ayrıca değinmiştir. Sayın Ersoy, bu konuyu çalışmada da titizlikle incelemiş *muş’a sistemi*⁴ üzerinde durarak konuyu aktarmıştır. Belirtilmesi gereken önemli bir husus ise bugün ki İsrail topraklarının Arazi Kanunnamesi ile belirlendiği ve bölgede olan yerel güçlü aktörlerin bu toprakları halktan satın alarak gelen Yahudi göçmen ailelere satma fırsatı vermiş olmasıdır.

² A.g.e,s.69.

³ A.g.e,s.71.

⁴ Ayrıntılı Bilgi için Bak: *Muş’a sistemi* bir nevi ortaklaşa yapılan toprak sahipliği olarak nitelendirilebilmektedir. Kısacası Devlet tarafından köylüye işlediği arazinin tasarruf hakkı tanınmıştır. Yapılan bu sisteme de *muş’a sistemi* denilmektedir. A.g.e, s.76-78.

Eserin muhtevasında aktarıldığı kadarıyla, satışlar ardından da “*Yahudi Milli Fon'u*” oluşturulmuştur. Fakat incelenmesi elzem olan toprak üzerinde hak sahibi Yahudi vatandaşının arazi üzerinde çalışan Filistinli vatandaşa ekim ve biçim işlemleri için yer hakkı vermemiştir. Öyleki arazi satın alan Yahudi vatandaşı arazi üzerinde ekim biçim işlemini de kendisi yapmak zorunda bırakılmıştır. Bu kararı veren ise Siyonist Politika belirleyicileri olmuştur. Nitekim eserin ilerleyen bölümlerinde bu Siyonist liderlerinin amaçları üzerinde durulmuştur. Araplar ve Yahudiler: Birinci Aliya ile Değişen Yapı başlığından Theodor Herzl, Hovevei Zion, Zikron Ya'akov gibi aktör isimlerin bölgede göstermiş oldukları faaliyetler mercek altına alınmıştır. Yazar eserin ikinci bölümünde 1882 ile başlayan Yahudi göçünün 1890 kadar devam ettiğini ve satın alınan toprak parçalarına da koloniler halinde yerleşim gerçekleştiğini Ötekini Tanımak başlığı üzerinden okuyucuların ilgisine sunmuştur. Siyasi ve politik emellerin devam ettiği bu süreçte Ersoy çalışmasına tarihte önemli olan anlaşmaları inceleyerek devam ettirmiştir. 30 Haziran 1915'te yayınlanan *Bunsen Raporu* 16 Mayıs 1916'da yapılan *Skyes-Picot Anlaşması* 1916'da yine Araplarla gerçekleştirilen *Mac-Mahon Yazışmaları* gibi konuları ikinci bölümde yazar detaylı bir şekilde incelemiştir.

Kitabın ikinci bölümünün devamında yazar İsraililere vaat edilen toprakların var olduğunun bir teori uzantısı olduğu mu yoksa İsraililerin kendilerine ait olduklarını iddia ettikleri toprakların nasıl ötekini tanımaya mümkün kıldığı sorularını detaylı olarak incelenmiştir. Nitekim çalışmada bu kavram *ötekini tanımak* olarak lanse edilmiştir. 1 Eylül 1920 ile yayınlanan ilk göç yönetmenliği ile de kavram gittikçe önem arz etmeye başlamıştır.⁵ Eğitim ve ekonomi alanında yapılan düzenlemeler neticesinde iki milletin arasının giderek açıldığı ve bir nebze olsa iki milletin iki düşman topluluğa nasıl dönüştüğü eser de ayrıca tartışılmıştır. Öyle ki eserde Araplar ve Yahudiler arasında kırsal kesimde çıkan çatışmaların kentlere taşındığını görmek mümkün olacaktır.

Çalışmayla ilgili bahsedilmesi gereken diğer bir konu da bölgede yaşanan çatışmaların Arap halkı tarafından Osmanlı Devleti'ne resmi yollarla bildirilmiş olmasıdır. Ersoy bu konuya üç inceleme alanı ile bakmıştır. İlk olarak olayların yaşandığı dönemde yayımlanan gazeteleri taramış, özellikle 1908 tarihinde *Necib Nasır'ın* Hayfa' da çıkarmış olduğu *el- Kermel* gazetesini incelemiş ardından da 1911 de *İsa el-İsa'nın* Yafa da çıkarmış olduğu *el- Filistin* gazetesini tetkik etmiştir. Tarihsel verilerle devam edilen bölümde ise bölgedeki aşiret sahipleri arasında çıkan çatışma incelenmiş özelde *İlyas Susuk* adlı aşiret reisinin topraklarını Yahudi vatandaşlarına satması sonucunda iki millet arasında çıkan çatışma gözler önüne serilmiştir. Üçüncü inceleme alanı Nablus'ta mutasarrıflık yapan *Süleyman Fethi Bey'in* kaleme aldığı layihaya dayanmaktadır. Birinci el kaynakların kullanıldığı ikinci bölümde başka bir başlığı da Sayın Ersoy tarihsel kronoloji ile tamamlamıştır. Akabinde kitap da İngilizlerin emperyal emellerini devam ettirdiği *MacDonald Belgesiyle* çıkan çatışmaları durdurmaya çalıştığı anlatılmıştır. Fakat bu belge Araplar ve Yahudiler arasında çıkan çatışmayı daha da körüklemiştir. Akabinde İngilizlerin yavaş yavaş bölgedeki hâkimiyetini kaybetmeye başlayarak, bölgeden çekilip burayı Birleşmiş Milletlere aktarması eserde anlatılmıştır. Eserin ilerleyen başlıklarından da anladığımız kadarıyla Yahudiler, İngilizler tarafından yapılan tüm bu olanları büyük bir haksızlık olarak

⁵ A.g.e, s.122.

nitelemiş, sonrasında bölgede yeraltı gizli örgütler kurarak çatışmaların giderek artmasına neden olmuşlardır. Öyleki *Irgun T'zvai Le'umi (Milli Askeri Örgütü)* ve *Lehi (İsrail Özgürlük Savaşçıları – Stern)* olarak da tanınan bu gizli yapılanmalar birçok sivilin yaşamlarını kaybetmesine neden olmuştur.⁶ Bu sebeple de Filistin de bulunan Müslüman yerleşimlerinin birçoğu yok olmuştur. Artık öteki ile tırmanılan bu yol, hasım iki milletin saha alanına dönüşmüş akabinde iç savaş krizinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise İsraili Filistinliler ve İsraili Yahudiler: 1948 Sonrası Kimlik Çatışmasının Derinleşmesi başlığında Yahudilerin kendi aralarındaki kimliksel çatışması incelenmiştir. Nitekim çalışmada aktarıldığı üzere bölgeye yapılan göç dalgaları sonrasında Yahudi toplumu arasında da sınıfsal bir mücadelenin başladığı görülmektedir. Bu sebepten dolayı İsrail Devleti tarafından burada yaşayan yaklaşık 700,000 Arap, Filistin'i terk etmek zorunda bırakılmıştır. Akabinde boşalan toprakları satın alan veya devlet tarafından buraya yerleştirilen Yahudilerin kendi aralarında oluşturdukları sınıfsal mücadele ele alınmıştır. İlk olarak çalışmanın bu bölümünde Yahudi toplumu arasında ayrışmaların yaşandığı görülmektedir. Sonrasında ise oluşturulan sınıfsal tabakanın detayları *Aşkenaz, Mizrahim, Rusya dan göç eden Yahudi topluluğu* ve en son olarak da *Etiyopyalı Yahudiler* ile incelenmiştir. Çalışmanın devamında yazar İsrail'deki Vatandaşlık Anlayışına yer vermiştir. Öyleki İsrail yönetiminin *Demokrasi* ile mi yönetildiği yoksa *Etnokrasi* ile mi yönetildiği sorularına cevap aramıştır. Nitekim bazı araştırmacılara göre İsrail demokrasi ile yönetilen bir devlet statüsü kazanırken çoğu araştırmacıya göre ise İsrail daha çok Etnokrasi ile yönetilen bir devlettir. Eserin bu bölümünde bölgedeki Filistinli vatandaşların ötekileştirilerek "*İsrail'in Filistinli Vatandaşları*" olarak lanse edildiği üzerinde durulmuştur. Sonuç olarak bu bölümde kimliklerin çatışmasından oluşan bu yapının kademeli olarak kimliklerin mücadelesine dönüştüğü aktarılmıştır. Bu sebeple de bölgenin demografik yapısında değişiklikler yaşanmıştır. Böylece bölgede bir gettolaşma başlamıştır. Nitekim bu gettolaşma da daha çok Müslüman nüfus üzerinde gerçekleşmiştir.

İsrail, Filistinli vatandaşlar üzerinde etkili olmaya devam ederken özellikle bu etkiyi yasalar çerçevesinde sürdürmeyi hedeflemiştir. Öyleki "*Galip Kişilerin Mülkiyeti Kanunu*" ile yerlerinden edilmiş olan Filistinlilerin bir daha geri dönmemesi için elinde bulunan topraklar devlet tarafından alınmıştır. Filistinli vatandaşların ülkenin içerisinde yer almasına nazaran bu topraklara yasa gereği el konulmuştur.⁷ Üçüncü bölümde birçok alt başlık bulunmasına rağmen değinilmesi gereken bir diğer konu da kimlik ve güvenlik mücadelesinin devlet tarafından yasallaştırılmış olmasıdır. Nitekim eğitim ve öğrenim hayatında da bu iki topluluk arasındaki farklılıkları görmek mümkündür.

Yazarın sonuç bölümünde bahs ettiği üzere Filistin de toplumsal güvenlik beş kategoride incelenmiştir. Bunlar daha çok *Muğlaklık, Belirsizlik, Cepheleşme, En Kötüyü Varsayma, Etki Tepki Süreci* olarak ele alınmıştır. Öte yandan çalışma da kimlik güvensizliğinin oluşturulduğu katmanlarda incelenmiştir. Öyleki Ersoy, bu katmanları kanunlar ve yasal düzenlemeler, siyasal olarak herhangi bir güce sahip olamamak,

⁶ A.g.e,s.152-153.

⁷ A.g.e,s.206-207.

eğitim ve kültürel anlamda kontrol edilebilir olmak olarak eserinde gstermektedir⁸. Yazar çalışmasında bu süreçten umut vaat edici olarak bahsetmiş olsa da Yahudilerin tekrar eskisi gibi soykırımı uğrayacakları düşüncesi ile Filistinlilerin aşağılanma hissiyatının kolay kolay değişeceği ngrlemediğini ifade etmektedir. Ersoy'un çalışmasında, iki toplum için de demokratik bir devlet olma vasfı kazanıldıktan sonra bir zeytin dalının yeşeceği ümidi toplumlararası güvensizlik ikileminin artık toplumlararası barış ikilemine doğru evirileceği görüşünü ortaya koymaktadır. Fakat iki toplum içinde bu meselenin kolayzlemeyeceği aşıkrdır. Tüm bu belirsizlikler içerisinde devam eden ilişkilerin ise ne olacağı sorusu hala okuyucuların zihinlerinde yer edinmektedir.

Eser, uluslararası ilişkiler boyutunda boşluk dolduracak niteliktedir. Gerek yerli gerekse yabancı kaynak kullanımı bakımından oldukça zengindir. Ayrıca yazarın, eserini oluştururken saha araştırmasında bulunması kayda değer ölçüde önem arz etmektedir. Fakat eserde tarihsel kronoloji tam olarak verilmemiştir. Bilhassa çalışmada 19. yüzyıl kesit olarak alınmış daha nceki Filistin'den herhangi bir şekilde bahsedilmemiştir. Birinci el kaynak kullanımı açısından oldukça fakir olan bu çalışma okuyucuların zihinlerinde tarihsel bakış açısını muğlak bırakmaktadır.

⁸ A.g.e, s.249- 250-251.